

Moderne tijd

In 1858 werd door de gemeenteraad van Londen besloten tot de aanleg van een nieuw rioolstelsel. Aanleiding hiervoor waren klachten over de stank en de vervuiling van het water van de Theems (die door Londen stroomt) en het ernstig vervuilde drinkwater.

- 4p **13** Leg uit dat dit besluit paste bij twee kenmerkende aspecten van de negentiende eeuw.

In 1888 werd Wilhelm II keizer van het Duitse Rijk. Dit zorgde voor een verandering in de buitenlandse politiek van het keizerrijk.

- 2p **14** Geef aan:
- wat de kern van de buitenlandse politiek tot dan toe was geweest en
  - welke verandering in de buitenlandse politiek Wilhelm II in gang zette.

Gebruik bron 8.

Volgens een historicus past deze bron bij de Duitse vorm van modern imperialisme.

- 3p **15** Ondersteun zijn bewering door:
- aan te geven hoe het Duitse imperialisme genoemd wordt en
  - uit te leggen dat deze bron bij het modern imperialisme past.

Over de Slag bij de Marne kun je zeggen dat het een begin was van de uiteindelijke Duitse nederlaag in de Eerste Wereldoorlog.

- 2p **16** Leg dit uit.

In de Vrede van Versailles wordt Duitsland verplicht herstelbetalingen aan de Geallieerden te doen. De betalingen hadden het volgende verloop:

- 1 In 1923 werd de betaling tijdelijk gestaakt.
- 2 In 1924 werden de betalingen hervat.
- 3 In 1930 werd de betaling tijdelijk gestaakt.
- 4 In 1933 werd de betaling definitief gestaakt.

- 4p **17** Geef bij elk gegeven de daarbij passende verklaring.

Op 23 september 1933 stak Adolf Hitler bij Frankfurt symbolisch de eerste spade in de grond als startsein voor de aanleg van een modern net van autowegen in Duitsland. Er werden daarbij 720 werklozen aan het werk gezet. Na een jaar werkten er meer dan 250.000 arbeiders aan de wegenbouw. Tussen 1933 en 1941 legden ze meer dan 4.000 kilometer autoweg aan.

Hierbij past de volgende bewering:

De wegenbouw ondersteunde zowel de binnenlandse als de buitenlandse politieke koers van Hitler.

4p **18** Leg dit voor beide uit.

Gebruik bron 9.

Tekenaar David Low geeft in deze prent een mening weer over de buitenlandse politiek van Groot-Brittannië (en Frankrijk) in 1938.

3p **19** Toon dit aan door aan te geven:

- welke buitenlandse politiek van Engeland (en Frankrijk) in de prent wordt weergegeven en
- (met een verwijzing naar de bron) welke kritiek de tekenaar weergeeft op dit beleid.

Gebruik bron 10.

Deze gebeurtenis past bij het totalitaire karakter van de nazi-ideologie.

2p **20** Leg dit uit.

Op 25 en 26 februari 1941 werd door communisten in Amsterdam de Februaristaking georganiseerd. De staking was een protest tegen de anti-Joodse maatregelen van de Duitse bezetter.

Voor zover bekend is er slechts één foto gemaakt van deze staking.

2p **21** Geef een reden waarom de stakers publicatie van foto's van de staking wilden voorkomen **en** een reden waarom de Duitse bezetters niet wilden dat er foto's van de staking gepubliceerd werden.

Gebruik bron 11.

Uit dit artikel blijkt dat de Marshallhulp de economische en politieke positie van de Verenigde Staten moest veiligstellen.

- 4p **22** Leg uit, door aan te geven:
- welk economisch probleem er voor de Verenigde Staten bestaat en welke oplossing het Marshallplan daarvoor biedt en
  - welk politiek probleem er in Europa bestaat en welke oplossing het Marshallplan daarvoor biedt.

Gebruik bron 11.

Alger Hiss wordt in 1950 beschuldigd van spionage voor de Sovjet-Unie, onder andere op grond van dit artikel.

- 3p **23** Geef aan:
- dat de beschuldiging past bij de politieke sfeer in die tijd in de Verenigde Staten en
  - waardoor de aanklagers de inhoud van dit artikel konden gebruiken bij hun aanklacht en
  - wat de verdediging van Hiss tegen de aanklacht kan inbrengen.

Gebruik bron 12.

Behrendt laat met zijn prent zowel kritiek op de Sovjet-Unie als op het Westen zien.

- 5p **24** Licht dit toe door:
- aan te geven welke kritiek Behrendt op de Sovjet-Unie weergeeft en hoe hij dat in de prent laat zien en
  - aan te geven welke kritiek Behrendt op het Westen weergeeft en hoe hij dat in de prent laat zien en
  - (zonder bron) een verklaring te geven voor de houding van het Westen.

Gebruik bron 13.

Deze bron is illustratief voor het buitenlandse beleid van Chroesjtsjov.

- 2p **25** Leg dit uit.

Chroesjtsjov week in de Cubacrisis af van zijn buitenlands-politieke beleid.

- 2p **26** Leg dit uit.

Gebruik bron 14.

Bij deze bron kun je vaststellen dat:

- 1 de keuze die de grenswachten maken past bij het loslaten van de Brezjnevdoctrine en
- 2 de 'Paneuropese picknick' heeft bijgedragen aan de val van de Muur.

- 4p **27** Leg beide beweringen uit.

Moderne tijd

---

bron 8

In 1890 schrijft Alfred Hugenberg, medeoprichter van de nationalistische massaorganisatie *Alldeutscher Verband*, een brief die wordt afgedrukt in meerdere Duitse kranten. Een gedeelte uit deze ingezonden brief:

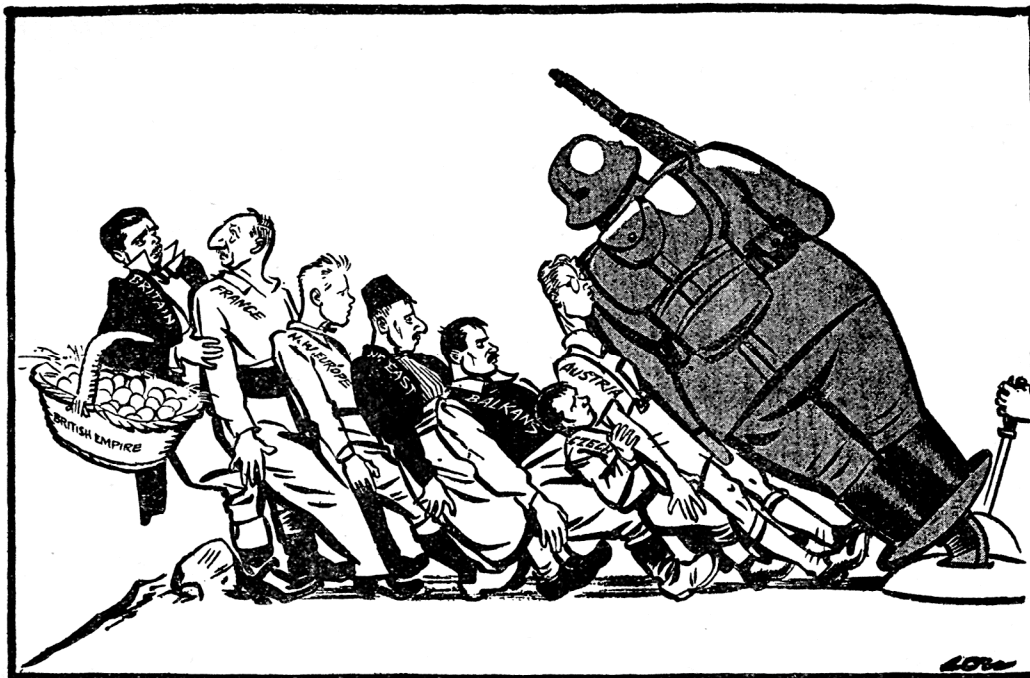
Er zijn nog grotere gebieden, men hoeft slechts te denken aan Centraal-Sudan, het natuurlijke achterland van Kameroen¹⁾, waarvan de uiteindelijke bestemming nog door geen enkel verdrag is vastgelegd. Degene die deze territoria het snelst grijpt en er het meest hardnekkig aan vasthoudt, zal ze bezitten. Wijst niet alles, (vooral de traagheid waarmee de Duitse regering optreedt in koloniale aangelegenheden), in de richting van het feit dat ons vaderland, (...) geconfronteerd zal worden met een nieuwe oorlog, als het alleen maar de positie wil vasthouden die het in 1870 heeft gewonnen? Het regeringsstandpunt dat zojuist is verschenen met de motieven voor de Engels-Duitse overeenkomst²⁾, maakt zonder twijfel duidelijk dat er in ambtelijke kringen een zekere onverschilligheid bestaat ten opzichte van koloniale expansie.

noot 1 Kameroen was van 1884 tot 1919 een Duitse kolonie.

noot 2 Op 1 juli 1890 werd een Engels-Duits verdrag gesloten, waarin Duitsland zijn koloniale claims in Afrika begrensd in ruil voor Helgoland (een eilandje in de Duitse Bocht in de Noordzee) dat in Brits bezit was.

bron 9

De Britse tekenaar David Low maakt in februari 1938 deze prent over de houding van Groot-Brittannië (en Frankrijk) tegenover Nazi-Duitsland:

INCREASING PRESSURE

Vertaling:

Onderschrift: 'Toenemende druk.'

Toelichting

In de oorspronkelijke prent zegt Groot-Brittannië tegen Frankrijk:

"Waarom zouden wij ons druk maken over iemand die iemand anders duwt, terwijl het allemaal zo ver weg is?"

Tekst op de personen van links naar rechts: Brittannië, Frankrijk, Noordwest-Europa, Midden-Oosten, Balkan, Tsjecho-Slowakije, Oostenrijk.

Op het mandje staat: Brits imperium.

bron 10

In november 1940 schrijft een Nederlandse schooljongen over maatregelen die tijdens de Duitse bezetting worden genomen:

We hebben op school een Duits boek dat verboden is omdat er een regel verkeerd in stond. Daar hebben we nu een andere ingeplakt en het bewuste blad eruit moeten scheuren. De zin was deze, het was een los zinnetje voor een oefening:

"Het zijn dwazen die denken dat de oorlog zegenrijke gevolgen kan hebben."

bron 11

In november 1947 publiceert Alger Hiss, medewerker van de regering van de Verenigde Staten, een artikel in *New York Times Magazine* over de Marshallhulp. Hij schrijft:

Kunnen we niet zonder Europa?

Zonder Europa verdergaan is in economisch opzicht bijna hetzelfde als zonder de hele wereld verder te gaan. Ten eerste bestond een deel van de 21 procent van onze import in 1938 uit de zestien Marshallplan-landen, uit goederen waar we niet goed zonder kunnen. Het is nog belangrijker te beseffen dat Europa misschien niet de bron is van veel van onze onontbeerlijke grondstoffen, maar hun kolonies zijn dat wel. Deze export naar ons zou verstoord raken als de moederlanden van deze kolonies in zouden storten. (...)

Vanuit een politiek oogpunt is verdergaan zonder Europa hetzelfde als één van onze sterkste en betrouwbaarste bondgenoten afstoten. Het zou betekenen dat we het continent verlaten waar we onze idealen van vrijheid en democratie vandaan haalden. Het leidt tot het verdwijnen van een cultureel centrum dat de wereld verrijkt. Strategisch gezien zouden we 270 miljoen mensen en de tweede industriële macht van de wereld laten overgaan in het grote gebied dat al wordt gedomineerd door de communistische ideologie en de belangen van de Sovjet-Unie.

Waarom zouden we socialistische Europese regeringen steunen?

Ten eerste is het in ons eigen belang de huidige regeringen van West-Europa te steunen, ongeacht of ze socialistisch zijn of niet; ten tweede is het vanuit onze eigen tradities niet onze zaak ons te bemoeien met de regeringsvorm die andere volken uit eigen vrije wil kiezen. Het is belangrijk erop te wijzen dat de vraag uitgaat van foute uitgangspunten. Geen enkel land in West-Europa is momenteel helemaal socialistisch of zelfs maar voor de helft socialistisch in de controle over het economische leven. Onze hulp zou bovendien de ontwikkelingen die het socialisme bevorderen, kunnen stoppen.

bron 12

Een prent van Fritz Behrendt uit 1956 met als ondertitel:
"Dit is een zuiver Hongaarse aangelegenheid:"

Toelichting

In de deuropening staat A. Mikojan, vertegenwoordiger van de Sovjet-Unie. Het engeltje links staat voor de Verenigde Naties en de andere personen links stellen westerse landen voor.

Op de vlag op de grond staat: 'Hongarije.'

De staande persoon rechts is M. Soeslov, die samen met Mikojan in Hongarije leiding geeft aan de Sovjettroepen.

bron 13

Op het 21e partijcongres van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie in 1959 zegt Nikita Chroesjtsjov:

Wij stellen voor te beginnen met een geleidelijk vermindering van buitenlandse troepen in Duitsland of nog liever met deze daar volledig weg te halen. Wij zijn voorstander van het vormen van een 'niemandland', ontgaan van troepen. Hoe verder deze van elkaar verwijderd worden, des te meer garanties zullen er zijn tegen het risico van botsingen en conflicten. De Sovjet-Unie is bereid haar troepen terug te trekken. Niet alleen uit Duitsland maar ook uit Polen en Hongarije (waar deze zich krachtens het verdrag van Warschau bevinden). Wij trekken ze alleen terug als alle andere landen die bij de NAVO zijn aangesloten hun troepen binnen hun grenzen terugtrekken en hun bases in andere landen ontruimen. De Sovjet-Unie ondersteunt het plan van de regering van de Volksrepubliek Polen om in Europa een 'atoom-vrije-zone' in te stellen en in deze zone de conventionele wapens te beperken.

bron 14

Op 19 augustus 1989 komen duizenden mensen samen bij de Hongaarse stad Sopron langs de grens met Oostenrijk voor een 'Paneuropese picknick.' Tijdens de picknick steken meer dan 600 Oost-Duitsers de grens over naar Oostenrijk. Walburga Habsburg-Douglas, medewerkster van het Europese parlement, organiseert met anderen deze demonstratieve bijeenkomst. Ze zegt hierover in 2009:

De echte helden waren de grenswachten omdat ze niet van plan waren de groepen mensen tegen te houden die wilden vluchten. Ik sprak één van hen en hij zei: "Wij zijn Hongaarse grenswachten en we hebben drie opties. Er zijn drie manieren waarop we kunnen reageren op deze vloedgolf aan vluchtelingen. Eén mogelijkheid zou zijn, dat we proberen deze mensen een halt toe te roepen door op ze te schieten. Gelukkig hebben we daarvoor geen bevel gekregen."

Tegen deze tijd had het Rode Leger (de troepen van de Sovjet-Unie) de Hongaarse westgrens al verlaten. Een tweede manier zou zijn geweest dat ze hadden geprobeerd de vluchtelingen tegen te houden. Dit was echter niet waarschijnlijk vanwege de overweldigende hoeveelheid vluchtelingen. De derde optie was, zich er niet mee te bemoeien. Door deze keus van de grenswachten konden vele mensen naar het Westen ontsnappen, wat leidde tot alle andere gebeurtenissen.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.